

EFFE BOMEN

Dick de Jong

Op dit moment zijn we 2024 ingegaan. Dat gebeurde in een bijzondere tijd. Een tijd van uitersten. Velen hebben de verkiezingsuitslagen van het afgelopen najaar nog in het geheugen en bijna evenveel mensen vragen zich het waarom hiervan af. Dan gaat het nadrukkelijk niet om er een oordeel over te geven, maar gaat het om het feit. Hoe kan het bestaan dat in een welvarend land als Nederland zich zo'n omslag voordoet. Gelukkig zijn er ook zaken die gewoon blijven. Die wel aan veranderingen onderhevig zijn, maar op een rustige manier. Zo hopen we in De Koperen Knop in 2024 mee te maken dat we 35 jaar bestaan. Dat we kunnen terugzien op 35 jaar groei is mooi. En iets om trots op te zijn. Apetrots! Laten we er met elkaar opnieuw de schouders onder zetten. We zijn met elkaar in staat om iets moois te bereiken.

Tijdens de druk bezochte nieuwjaarsbijeenkomst voor de vrijwilligers.

Uit de hanenbalken van de lange schuur kwam heel wat tevoorschijn.

Elly de Leeuw brengt haar schenking in orde.

NIEUWE DIRECTEUR

Op 1 februari 2024 zal er een grote verandering plaatsvinden: dan start Koos van Veen als nieuwe deeltijd directeur van De Koperen Knop. Op 11 januari 2024 heeft hij al kennis gemaakt met een groot deel van de vrijwilligers. Ook is hij zich al aan het inwerken en vooral inlezen. En 25 januari was hij aanwezig bij de vergadering van de Expositiecommissie, waarvan hij binnenkort het voorzitterschap op zich gaat nemen. Een ding is duidelijk: Koos heeft er zin in!

STOOF – EEN MOOIE EXPOSITIE

Opnieuw is de Expositiecommissie erin geslaagd een expositie neer te zetten, die getuigt van kwaliteit. Dat mag zeker eens worden benadrukt, want deze expositie is eigenlijk ontstaan uit het niets. Tijdens een vergadering heeft een van de leden van de commissie het woord 'stoof' geroepen. Mooi, maar dan. Langzaam groeiden de ideeën en kregen de vier betekenissen van het woord stoof een plek. Dat is lastig, want in feite moet je de zaak vanuit een wetenschappelijke oriëntatie creatief gaan benaderen. En dan zo dat je aan beide elementen geen afbreuk doet...

NIEUWJAARSBIJEENKOMST

Op een afgeladen Etage hebben we op 11 januari jongstleden elkaar een voorspoedig nieuwjaar gewenst, hebben we kennism gemaakt met de nieuwe directeur Koos van Veen en hebben we alvast een klein beetje afscheid genomen van interim-directeur Dick de Jong.

De laatste sprak een woord van welkom, waaruit we graag het volgende aan u doorgeven:

Allereerst heel hartelijk welkom op deze nieuwjaarsbijeenkomst. Ten tweede - en dat zou eigenlijk ten eerste moeten zijn: een heel goed 2024 toegewenst. Persoonlijk en in museaal verband. Want voor dit laatste zijn we hier bij elkaar.

Precies een week terug stond er een artikel in de krant, getiteld 'Musea: meer publiek, minder geld'. In dat artikel gaat het over de financiële problemen waarin veel musea verkeren. Het blijkt namelijk dat in ons land steeds minder geld is voor cultuur. Door bezuinigingen, door bestuurlijke veranderingen en anderszins. Wij hebben ook hier de afgelopen jaren van ons bestaan gemerkt dat cultuur zichzelf moet gaan bedruipen. Zoals dit ook geldt voor de rest van economisch Nederland. Een prima gedachte, maar het is wel veel gemakkelijker gezegd dat uitgevoerd.

Vorig jaar trokken wij hier in De Koperen Knop zo'n kleine 11.000 bezoekers. Dat is meer dan we in de coronatijd hadden. Maar tegelijkertijd nog wel minder dan het gemiddelde wat we daarvoor gewend waren. Maar de terugkeer na de vervelende coronapandemie sluiten we hier wel mee af.

In de musea in Nederland kwam het afgelopen jaar over het algemeen meer publiek. Maar tegelijkertijd stegen de kosten, terwijl de inkomsten achterbleven. Ook de opbrengst wegens entreegelden was lager dan in het verleden. Dat betekent dat het vanaf nu bedrijfsmatig gezien wat anders moet. Want er zal in een gezonde onderneming als Museum De Koperen Knop ook moeten worden geïnvesteerd en ook dat kost geld. Gelukkig hebben we de Stichting Eigenaren, waar we bij grote investeringen veelal een beroep op mogen doen. Toch verdient de bedrijfsvoering in de nabije toekomst veel aandacht: We moeten met elkaar zorgen dat er meer publiek komt en dan publiek dat bereid is de portemonnee open te doen. Dat is een opdracht aan ons allemaal.

En we staan als Koperen Knop op een belangrijk schakelpunt: we zijn hier vooral ook bij elkaar vanwege onze nieuwe directeur.

EEN KLEIN BEETJE WINTER...

En dan ineens blijkt dat er ook nog andere neerslag is dan alleen regen, regen en nog eens regen. Als je 's morgens wakker wordt en eerst je ogen en vervolgens de gordijnen opendoet, is het buiten een beetje wit. Niet zo hevig als ooit, maar wel mooi wit. Bij dat ooit denken we terug aan de tijd dat het vroeger soms weken achtereen vriezend weer was. Dat je al snel schaatsers voorbij hoorde gaan, herkenbaar aan een wat suizend geluid van de ijzers over het ijs.

Dat je nog niet naar buiten kon kijken als je de gordijnen opendeed, maar eerst nog even de ruit moest beadememen om de aan de binnenkant zittende ijskorst te ontdooien, om pas dan naar buiten te kunnen kijken. In die tijd hadden we nog enkel glas in de ramen, geen centrale verwarming en soms bevroren dekens. In die tijd viel er soms gewoon 30 centimeter sneeuw en hadden we weers- en verkeerstechnisch nog nooit gehoord

van code geel, code oranje of code rood. Tijden veranderen. In veel opzichten. Maar er komt ook wat vanuit het verleden terug. Kijk eens naar de expositie Stoof. Daarop waren veel zaken te zien, die bedoeld waren om het lichaam van de mens of delen van dat lichaam te verwarmen. De huidige winter hoor je steeds meer het woord 'werkplekverarming'. Ooit was het een luxe om je hele huis te verwarmen. Ook de ruimten waar je zelden kwam en ook de plekken in ruimten,

waar je nooit zat. Centrale verwarming heette dat. En dan ineens, nu we met elkaar bedacht hebben dat we duurzaam moeten leven, blijkt dat dit soms verrassend eenvoudig kan worden gerealiseerd. Alleen de plek verwarmen waar je zit. Er zijn weer moderne voetenstoven (veelal van textiel). Stoofkussens (de vervanger van de hooikist) zie je in allerhande winkels opduiken.

ACTIVITEITENCOMMISSIE

De workshop foto-borduren was een groot succes. In februari 2024 is de derde workshop en voorlopig laatste keer. Kennelijk valt het bijzonder in de smaak om eens iets zelf te maken als een herinnering aan een mooi moment of aan dierbaren in je directe omgeving. In het najaar gaan we kijken of er weer een of meer kunnen worden gehouden. Dan komen er wellicht ook andere activiteiten in beeld. De intussen opnieuw ingestelde Activiteitencommissie gaat zich hierover buigen. Als u ideeën hebt, horen we dat graag.

OOK VRIJWILLIGER WORDEN?

Niet alleen tijdens de uren dat het museum voor het publiek open is, ook daarbuiten gebeurt er altijd veel werk. Een museum is een toonbeeld van activiteiten, de hele dag door.

Voor dat werk zijn in De Koperen Knop zo'n 100 vrijwilligers actief. En hun aantal moet nog uitbreiden. Want er blijft veel werk liggen en ander werk wordt gedaan door slechts een enkele vrijwilliger. En als die uitvalt heeft het museum er een pittige uitdaging bij.

Wat wij zoeken zijn mensen die zich willen inzetten voor leuke werkzaamheden en die zich daarbij graag laten leiden door hun collega-vrijwilligers. Alle functies zijn min of meer zelfstandig en er is geen sprake van enige hiërarchie. Wel zijn er coördinatoren, de aanspreekpunten in de organisatie zonder dat van hen wordt verwacht dat ze verantwoording afleggen. Verantwoordelijk zijn we allemaal.

Iedereen die ook graag wil worden opgenomen in het mooie team wordt uitgenodigd om eens vrijblijvend te komen praten. Maak een afspraak door te bellen met 0184-611366.

Binnengekomen schenkingen worden bekeken voor ze een plek in het museum krijgen.

APPELEPAP

Een recept uit de late middeleeuwen met appels, kaneel en saffraan. Appels waren er veel, kaneel was kostbaar, maar saffraan was en is een peperduur goedje. Om die reden probeerden handelaren het wel te imiteren door krijt of gele lelies te stampen om er zo een flinke duit aan te kunnen verdienen. Hoe kan het dan dat er in zo'n eenvoudige 'appelpep' uit de late middeleeuwen zo'n onbetaalbaar specerij zit? De verklaring hier-

voor is te vinden in de oorsprong van het recept. Het staat in het allereerste kookboekje dat ooit in Nederland verscheen, uit 1510. De recepten zijn – in die tijd heel gebruikelijk – overgenomen van het Franse kookboek *Le Viandier* van Guillaume Tirel. En laten dat nou net ook gerechten zijn die ook wel gekookt werden aan het hof van Karel V. En met saffraan gaf je een simpele appelvla natuurlijk tenminste nog een beetje cachet. Dit was immers geen pap voor de paupers, vandaar dat het wel wat mocht kosten.

Misschien leuk om het eens zelf te maken. Het kost een klein halfuurtje. Gebruik voor de appels goudreinetten. Die grove rouwdouwers zijn nog altijd voor moes het meest geschikt, want ze zijn lekker 'suer oft ampel' (zuur of wrang).

Het goedje ziet er tijdens het koken authentiek middeleeuws uit. Beetje brokkelig, grof, onbestemde kleur. Niet vergeten: veel suiker en kaneel erover (dat deden ze in die tijd ook).

1 pond partjes zure appels	Kook de appels in klein beetje water zacht. Giet wat vocht af en doe boter erbij. Laat de appels zachtjes sudderen tot ze fijn zijn geworden. Klop de eieren los met de melk en de saffraan.
30 gram boter	
2 eieren	
6 del melk	Giet dit al roerende bij de moes. Laat de pan – blijf roeren – ongeveer een kwartier opstaan. Doe de inhoud over in een schaal en bestrooi royaal met kaneel en suiker. Ende aldus eet volmaect!
6 draadjes saffraan	
kaneel en suiker	

RODE ZAKDOEK

Van oudsher bestaan deze zakdoeken in twee maten: kleine voor in je zak (mouchoirs) en grote voor om je hals of hoofd (foulards). In het buitenland zie je vaak op de boerenzakdoek geïnspireerde bandana's, die meestal iets kleiner van formaat zijn en van dunnere stof gemaakt. De meekrap stoof, die vroeger in zuidwest Nederland veel voorkwam, speelt een rol in de kleur van de zakdoek.

De meeste zakdoeken zijn rood, eertijds gekleurd door de wortel van de meekrapplant die vooral in de provincie Zeeland gekweekt werd. Ditzelfde rood zie je ook veel terug in de Zeeuwse klederdracht. Meekrap is een van de weinige natuurlijke pigmenten die kleurecht blijft. De rode zakdoek was bedoeld voor doordeweeks gebruik. Op zondag droegen de mannen een witte met rode motieven en de vrouwen een helemaal witte zakdoek. Wit met zwart was voor de rouw en wit met donkerblauw voor de halve rouw. De patronen op de zakdoeken zijn allemaal op dezelfde manier opgebouwd: een niet al te drukke symmetrische rand rond een middenvlak vol strooiemotiefjes, met soms in het midden een medaillon met een voorstelling. In de randen zijn vaak ranken en guirlandes te vinden, maar ook bloemen, stippeltjes of geometrische motieven.

De meeste motieven zijn afkomstig van stoffen die in de 17e eeuw naar Europa kwamen uit het Verre Oosten zoals China, India en Perzië. Voorbeelden daarvan zijn gestileerde lotusbloemen, palmetten en paisley-motieven. Bij stoffenfabriek Vlisco in Helmond zijn stalenboeken, receptenboeken en tekeningen te vinden die teruggaan tot 1868. Veel van de oorspronkelijke ontwerpen, die nog steeds gedrukt worden, blijken al sinds het midden van de 19e eeuw te bestaan. Grieken en Romeinen hadden geen zakdoeken, tenminste niet om hun neus mee te snuiten. Dat deden ze gewoon met hun vingers. De Romeinen hadden wel een doek die diende om het zweet van hun voorhoofd te vegen, sudarium genoemd. In de 3e eeuw na Christus hadden de Romeinse matrones een muccinium en daar snuitten ze wel hun neus in. Ook de oude Egyptenaren kenden de zakdoek. In Japan deed de zakdoek zijn intrede in de 9e eeuw. In het westen

ontstond de zakdoek pas tijdens de Renaissance. Toch blijft het merendeel van de bevolking zijn neus tussen zijn vingers snuiten tot in het midden van de 20^e eeuw. De zakdoek was in die tijd vooral een uiterlijk teken van rijkdom. Ze werden rijkelijk versierd met kant en borduursel.

DE EXPOSITIE PERSGLAS

Persglas wordt geperst in een tweedelige mal waarna de gietnaden worden weggevoerd. Het wordt zowel ambachtelijk als fabrieksmatig geproduceerd. Oorspronkelijk komt persglas uit de Verenigde Staten, waar het al in de 19^e eeuw wordt gemaakt. Al snel daarna komt het ook in Europa op de markt, met name in Frankrijk, Bohemen en Zweden.

**P
E
R
S
G
L
A
S**

Museum De Koperen Knop
Binnendams 6 - 3373 AD
Hardinxveld-Giessendam
www.koperenknop.nl
open: dinsdag t/m vrijdag
13.00-17.00 uur en
zaterdag 11.00-17.00

10.02.2024 t/m 11.05.2024

Het proces wordt in eerste instantie gebruikt voor de vervaardiging van goedkoop glaswerk.

Maar met de komst van de Art-Deco neemt de belangstelling ervoor en dus ook de waarde ervan sterk toe.

Van een gipsen object maakt men een afdruk van vormzand. Daar omheen wordt een gietijzeren tweedelige mal, een matris, gegoten. Deze krijgt een scharnier en wordt door middel van gasbranders op temperatuur gebracht. In de vorm laat men gesmolten glas zakken.

Na het aanpersen volgt dan het langzaam afkoelen. Als het is afgekoeld wordt het uit de vorm gehaald en verder bewerkt.

De expositie is tot stand gekomen door medewerking van meerdere bruikleengevers, die onderdelen van hun verzameling en collectie beschikbaar hebben gesteld, waaronder het Nationaal Glasmuseum Leerdam en diverse particulieren.

WINTERWANDELING

In het kader van de activiteiten die het Ondernemersfonds Hardinxveld-Giessendam wil ondersteunen en stimuleren was er zaterdag 20 januari 2024 een wandeling door Giessendam en Neder-Hardinxveld. De administratie kwam voor rekening van het museum. 55 deelnemers genoten van de route, van de beschrijvingen van waar men langs liep, van de winterse consumptie onderweg bij De Buurman en de kop overheerlijke erwtensoep na afloop bij Kathy's Restaurant.

DE HOLLANDSE LIEFDE VOOR EEN STEVIGE DEEGBAL

Rond oud en nieuw worden er in Nederland miljoenen oliebollen gegeten. Zo'n gefrituurd deeggevalletje komt ook in andere landen voor (ook in de zomer), maar de klassieke oliebol met krenten, rozijnen, appel en vruchtjes is een oeroude Nederlandse winterlekkernij.

Zo is op een schilderij van Aelbert Cuyp uit ongeveer 1652 al een kookpot met oliebollen te zien. En het eerste recept staat in het Noord-Nederlandse kookboek De verstandige kok, dat stamt uit 1667. De oliebol heette hierin nog oliekoek.

Culinair historicus Manon Henzen vermoedt dat er in ons land nog veel eerder al dit soort oliebollen werden gegeten. In de landen om ons heen werden al in de middeleeuwen zoete en hartige beignets gegeten.

Het is goed om te beseffen dat Kerstmis en Oud en Nieuw in de midwinterperiode liggen. Een periode die zeker in de 17^e en 18^e eeuw koud en donker was. De mensen probeerden het daarom in deze periode gezellig te maken, met veel lichtjes. En ze zorgden ook extra voor elkaar. Ze gingen langs de deur om een lied te zingen en kregen dan iets te eten.

En juist in die midwinterperiode bakten mensen oliebollen. Ze werden bereid met ingrediënten die in de winter beschikbaar waren: meel, gist, gedroogde vruchten. Bovendien vullen ze goed - dat is prettig als het eten schaars is - en zijn ze gemakkelijk uit te delen. Ze stillen de honger en dan voel je de kou minder. Zo is de traditie ontstaan.

Tegenwoordig gaan mensen niet meer langs de deur omdat ze hongerig zijn. Toch bestaan er nog steeds allerlei bedelfeesten, zoals Driekoningen, Sint-Maarten en Nieuwjaarszingen.

Schilderij Hoe passen wy by een - Adriaen van der Venne.

COLOFON:

Redactie : Dick de Jong.

Assistentie : Alida Ambachtsheer, Edith van der Hoogt-Drinkwaard, en (verzending) Anne-Marie Verhagen.

Foto's : Alida Ambachtsheer, Edith van der Hoogt, Dick de Jong, Ewoud Klop, John Tomey e.a..

Voor deze uitgave zijn o.m. teksten van derden gebruikt. Als iemand meent dat hierbij de kopierechten zijn geschaad kan er contact worden opgenomen met de redactie.

AFMELDEN VOOR ONTVANGST: DIRECTIESECRETARIAAT@KOPERENKNOP.NL

MUSEUM DE KOPEREN KNOP
het cultureel en historisch
centrum in de ablasserwaard

Binnendams 6 | 3373 AD Hardinxveld-Giessendam | 0184-611366
Directeur Koos van Veen www.koperenknop.nl | nl93rabo0395001005
open: di t/m vr 13-17 uur en za 11-17 uur – groepen e.d. ook daarbuiten

Het was een dag of twaalf na nieuwjaarsdag. Op de Damseweg. Het winterde een paar dagen. Dat wil zeggen dat het een paar graden had gevoren. Er lag ijs in de sloot tussen de rijweg en het fietspad. Een dun ijslaagje. In de walkant lagen twee fietsen. Een paar honderd meter verderop liepen twee meisjes op de sloot. Heel voorzichtig met hun voeten het ijs aftastend. Decimeter na decimeter. Hoe herkenbaar. Dat opzoeken van de spanning van of het ijs al dik genoeg is. Kan het ons al dragen. Spanning, zonder gevaar te zien.

Preekstoelen, noemde de boeren de geknotte wilgen rechts, naar hun typische vorm

QUOTE:

Het nastreven van kwaliteit is geen doel, maar vooral een gewoonte.